

jim navadil čimbolj uživaško prepuščati. Priprave za pisanje so drugačne kot za sprehod po stari Ljubljani in zato mi ni še nikoli zavest o nacionalnem na papir zvabila omembe vredne zgodbe. Celo nasprotno, pri pisanju čutim, da me nacionalno ovira enako kot bi me navdušenje novepečenega avtomobilista, diplomiranca, poslovneža; napuh kot napuh torej. Zato je boj za pisanje vedno tudi boj proti nacionalnemu v meni, morda celo v prvi vrsti, kajti preden se ne otresem mase drugih, mase skupnosti (kar je nacionalno), nimam nobenega upanja, da se bom uspel otresti tudi svoje lastne mase, zagledanosti v lastno gravitacijsko polje.

In če občutim ta problem že pri osnovnem čutenju nacionalnosti, pri čutenju »malega, nepolitičnega človeka«, si ne morem niti predstavljati svojega položaja na »branikih nacionalnega«, kjer bi kot satelitska antena sprejemal dva milijona nacionalnih impulzov in jih pretvarjal v stereo zvok in visokoločljivo sliko. Pri tem me ne bi toliko skrbel diletantizem, s katerim bi kot pisec mešal štrene v polju, ki pripada politiki, ekonomiji in kakšni priložnostni – logiji, skrbelo bi me, ker nacionalnih zgodb sploh ne bi bilo, ker ne bi prihajale, ker vem, da jih ne bi mogel pisati. Edina dolžnost, ki jo čutim kot pisec, je ta, da se selim za zgodbami kot se ribiči za ribjimi jatami in se skušam zadrževati tam, kjer je največ zgodb in kjer so najlepše. Nacionalno je mrtva voda, vsaj kar se mojih izkušenj tiče.

Z odkritjem te izkušnje pa menim, da nadaljnje razčlenjevanje tematike, ki jo ponuja anketa, z moje strani nekako ni več smiselno. Celotna tematika ostaja zunaj moje pisateljske izkušnje, zato dvomim v zanimivost morebitnih odgovorov, kajti dajal bi jih drug človek – nekdo, ki s suženjsko odvisnostjo vsak dan prisluškuje prdenju poštarjevega mopeda, da bi dobil v roke časopis in znova ocenjeval, kdaj bo počilo in kako; nekdo, ki se je po dolgem obotavljanju naposled naučil zdravo ljubiti svoje balkansko bistvo in si iz srednje Evrope v glavnem želi le avtomobile, nekdo, ki ima povprečne sanje in povprečne strahove in ni, da bi ga bilo vredno spraševati kaj drugače kot na referendumu in na volitvah, ko bodo spet naokoli.

Stekleni zvon nad Slovenijo je razbit

Andrej
Blatnik

Rad potujem. Če človek potuje, je prvo vprašanje, ki mu ga zastavijo domačini, iz katere dežele prihaja. Težavnost odgovora je odvisna od dežele, kjer ga je treba izreči. V Nemčiji (in drugod po zahodni Evropi) gre Jugoslavija težko z jezika, ker jo domačini pač poznajo v svoji, na njihova tla priseljeni izdaji. Lažje je v deželah daljnega Vzhoda in po robovih sveta, kajti tam je Jugoslavija dežela, nez-

nana kot vsaka druga, in to je prav blagodejno.

Ko potujem, se včasih zalotim, da preiščujem o Jugoslaviji. Velikokrat sem se na primer spraševal, zakaj je Jugoslovanom težje priti v nekatere neuvrščene dežele kot Zahodnjakom, če pa smo vendar tako tesno povezani, in kako da nam nekaj ugodnosti pri vstopu nudijo le dežele vzhodnega bloka, če pa z njimi vendar nič nimamo. Ampak s tem se človek

ubada le takrat, ko zbira vize ali čaka na meji, in ta čas slejkoprej mine. Potem pridejo vprašanja: iz katere dežele prihajate?

Iz Jugoslavije, torej. Ko sem pričel svoja potovanja, so mi govorili: aha, Jugoslavija, Tito, košarka... Lahko sem le prijazno kimal, saj ne o Titu ne o košarki nisem imel kaj veliko povedati. Spomladi 1989, v Združenih državah Amerike, se mi je svet postavil na glavo: ne Tita ne košarke ni omenjal nihče, pač pa je vrsta mladih Kalifornijcev rekla: aha, Jugoslavija, Neue Slowenische Kunst, Laibach... Nekako hkrati so tisti bolj posvečeni v svetovno dogajanje (takih pa je v Ameriki vsaj po mojih izkušnjah malo, saj prevladuje tisti tip provincialnosti, ki ga pri nas imenujemo 'slovenska') pričeli spraševati, s katerega konca Jugoslavije. Ko sem povedal, so prikimali: aha, najbolj demokratična in najbolj razvita republika... Da, to nekako godi. Ampak preveč navduševal se nad slovensko pomladjo kljub vsemu nisem: čeprav so mi vse evforije nekako simpatične, mi je ob njih kot vase zaprtemu človeku pravzaprav nelagodno. (Ločevanje od južnejših delov Jugoslavije pa me sploh ni navdajalo z nikakršnimi občutki – z njimi se nikoli nisem čutil kaj bolj povezan kot s severnejšimi deli Evrope. Morda zato, ker nisem bil v vojski in ker sem se z vlakom večkrat peljal na sever kot na jug, stripe pa sem bral tako v srbohrvaščini kot v angleščini.)

Tak odpor je, se mi zdi, v takšnih ali drugačnih oblikah in iz različnih razlogov gojila skorajda vsa moja generacija, saj mi je vsak, ki sem ga po vrnitvi v Ljubljano povprašal po tem, zagotovil, da ima Slovencev čez glavo, da je že skrajni čas, da nekam gre, in da sem idiot, ker sem sploh prišel nazaj sèm. Pa vendar so se vsi mladi Ljubljančani, ki jih je televizijska ekipa BBC-ja v snemanju svojega *Rough Guide To Ljubljana* ustavljala po ulicah in spraševala, kaj so, Slovenci ali Jugoslovani, izrekli za Slovence, šele zadnji je rekel: Slovenec, pa tudi Jugoslovan, in voditelj je srečno povzel: vidite, ni težav. In ko je Marko Crnković v oceni moje knjige *Plamenice in solze* zapisal, da je ena njenih kvalitiet, da v njih razen nekaj namigov nanje Slovencev in slovenstva ni, in ko sem Vidu Snoju, ki se je čutil tem rečem zavezan precej prek generacijskega povprečja, razlagal, da so Slovenci v romanu prisotni tako kot Antigona v istoimenski Smoletovi drami, sem ugotovil, da sem pravzaprav svoje slovenstvo ves čas dojemal nekako tako: ni ga bilo, pa je vseeno vse zaznamovalo. Ni me vznemirjalo (in me še zmeraj ne), bilo je pač tu. Zato se mi je zdelo blazno dobro, ko so Laibach mučili svoje poslušalce širom po svetu z besedili in manifesti v slovenščini, in docela pretirano, ko je Luka Novak na štatnenberškem srečanju leta 1988 (pogovor naj bi tekkel o možnostih izvoza slovenske literature) postavil tezo, da Slovenec lahko publicira v tujini le, če se tja preseli in če piše v tujem jeziku – kaj pa ga potem navzven sploh še označuje za Slovenca, sem si mislil.

Bi pa, sem razmišljal kasneje, to res v marsičem pripomoglo k uspehu. Oziroma ga sploh omogočilo. Ko smo se v lastnem ali Alephovem imenu po kakšnih srečanjih pisateljev ali neodvisnih založnikov pogovarjali s tem ali onim tujim založnikom, smo velikokrat naleteli na pripravljenost, da bi tujci prebrali nekaj slovenske literature in jo morebiti tudi uvrstili med svoje izdaje. Žal jim v branje nismo mogli ponuditi prav veliko, iz preprostega razloga – ustreznih prevodov ni. Naravnost neverjetno se je tem trgovcem z literaturo zdelo, da ljudi, ki kvalitetno in sprotno prevajajo slovenske pisce recimo v ameriško, ni le premalo, temveč da jih praktično sploh

ni. (Kasneje smo začeli postopoma ugotavljati, da se tuintam v Ljubljani le pokaže kak zanesenjak z izgotovljenim prevodom pod roko, vendar ga pošiljajo od vrat do vrat, dokler se ne naveliča, ker za izvoz slovenske književnosti noče biti pač nihče pristojen – nekoč sem prebral izjavo enega slovenskih založnikov, da izdaja knjige v tujini koristi edinole prevedenemu avtorju in da naj ta potemtakem sam poskrbi zanjo. Takšnega mnenja so očitno mnogi.)

Da, skrb zase. Velja tudi za slovenski *imidž* v tujini: sami bomo morali poskrbeti zanj. Stekleni zvon nad Slovenijo je razbit, vse manj je ‚Beograda‘, na katerega bi se lahko izgovarjali, kadar nam kaj ne gre od rok. Kaj (če sploh kaj) bomo pomenili, je vse bolj odvisno od nas samih. Nič novega, pravzaprav: že pokojni Dušan Pirjevec je menda opozarjal, da se je treba zamisliti tudi nad tem, kaj počnemo sami s seboj, in ne le ob tem, kaj so z nami delali drugi. Če nimamo moči, da izvažamo še kaj poleg Plečnika, potem bomo pač po lastni volji obtičali med stenami svoje domačije. (In zdi se, da so nekateri tu kar zadovoljni in da jih odpiranje oken ne mika, saj mislijo, da je zunaj bolj zadušljivo kot znotraj.) Vsakič znova, ko v časopisju preberem kaj o slovenski kulturni politiki, se spomnim, kako nam je Jack Lang, zbranim v Lizboni na srečanju mladih evropskih kulturnikov, rekel, da se morajo državniki ‚nedominantnih‘ dežel (sem je prištel tudi svojo), če hočejo ohraniti svoj jezik in kulturo, zavedati, da je za to pač treba plačati. Vse slovenske vlade, kar jih pomnim (priznam, ni jih prav veliko), so se v tem pogledu obnašale zelo ambivalentno: želele so si rezultatov, hkrati pa vanje niso bile pripravljene vlagati. Kaže, da se bo vsaj ta tradicija nadaljevala.

Špička Dušanu Ludviku

(na ostrico »Fricovščina v Književnih listih 1990«, Sodobnost 1990, številka 8–9, stran 879)

Otročje jezavi hudi možic,
ubogi moj nevkretni stihoklep,
res misliš, da me zbašeš v mali žep,
če rečeš mi namesto Fritz le fric?

Ervin Fritz

Aforizmi

J. Mrkalj-
Kadmus

Z dolgoletnim posiljevanjem enopartijskega sistema so se povsod v vzhodni Evropi in pri nas rodile nezakonske hčerke stranke.

*

Kandidati na volitvah se svojim volilcem prilizujejo kot lastnim otrokom. Ko zmagajo na volitvah, pa pogosto nočejo plačevati alimentov.